

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: ДОСВІД СУЧАСНОЇ ШКОЛИ**

*Стаття присвячена актуальній проблемі сьогодення – вихованню патріотичних почуттів у молодших школярів. Розглянуто основні положення та подано практичні рекомендації щодо проведення виховної роботи патріотичної спрямованості, визначено її орієнтований зміст для учнів початкових класів.*

Провідною проблемою української психолого-педагогічної науки є розробка методологічних засад формування особистості учнів загальноосвітньої школи. Патріотичне виховання сучасного школяра серед різноманітних теоретичних підходів у вирішенні цього питання займає одне з головних місць.

Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувані у молоді громадянсько активні, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо зміцнення української держави. У різні часи та епохи в усіх цивілізованих державах сім'я, школа, суспільство ставили перед собою завдання – виховати громадянина, патріота своєї країни.

Глибокий та системний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури доводить, що сучасне виховання, зокрема патріотичне, має здійснюватися в умовах національного виховання. Виховання патріотизму сучасні вчені розуміють як "формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативністю" [1: 6].

Проблемі патріотичного виховання, сутності таких понять, як "патріотична свідомість", "любов до Батьківщини", присвячені фундаментальні праці вчених-філософів В. Бичка, О. Забужко, І. Надільного, І. Стогнія, В. Шинкарука та ін. В своїх наукових працях досліджують поняття "патріотизм" сучасні психологи: І. Бех, А. Богуш, М. Боришевський, В. Котирло та інші.

Важливим у процесі теоретичного усвідомлення нових тенденцій у вітчизняній педагогічній науці є роботи О. Вишневського, О. Губко, П. Кононенка, В. Кузя, Б. Ступарика, Б. Чижевського, К. Чорної, які в основу патріотичного виховання ставлять національну свідомість та наголошують на усвідомленні безперечної цінності Батьківщини.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що успішність розв'язання проблеми патріотичного виховання залежить від термінового перегляду навчальних і виховних програм школи та позашкільних закладів освіти, взаємовідносин школи та сім'ї, пошуку досконалих механізмів громадсько-патріотичного виховання. Однак, реалізація такого важливого соціального завдання ускладнюється тим, що традиційний підхід до виховання особистості через систему спільних зусиль школи, сім'ї та суспільства не завжди є ефективним. Більше того, дослідники констатують, що в системі виховання дитини не існує обґрунтованої програми впливу на особистість із метою розвитку патріотичних почуттів.

Метою даної публікації є завдання познайомити з авторською технологією патріотичного виховання та показати її впровадження у виховний процес сучасної школи.

Протягом десяти років учителі 1-4 класів ЗОШ селища Райгородок Слов'янського району Донецької області (яка є експериментальним майданчиком кафедри педагогіки СДПУ) працюють за авторською технологією з патріотичного виховання.

Метою даної виховної роботи є:

1. Забезпечити учнів знаннями з проблеми патріотизму.
2. Розвивати патріотичні почуття та емоційні переживання, пов'язані з любов'ю до малої та великої Батьківщини. Зміст роботи включає три розділи: родинний, соціальний, державний.

Робота в кожному класі проводиться за всіма розділами, але в першому класі більше уваги приділяється родинному, в другому класі – соціальному, в третьому – державному, а в четвертому класі закріплюються знання за трьома розділами. Програма охоплює чотири великі теми:

**Тема 1.** Сім'я людини в контексті життя суспільства (для 1 класу). Родинний розділ. Робота проводиться за такими напрямками: любов як основа сімейного життя; сім'я як місце захищеності дитини; мати та батько – безумовна цінність для кожної людини; родовід сім'ї; турбота один про одного; відповідальність кожного члена родини за сім'ю; внесок членів сім'ї в її благополуччя та щастя.

**Тема 2.** Батьківщина як місто, де людина народилась і пізнала щастя життя (для 2 класу). Соціальний розділ. Зміст цієї теми включає: усвідомлення понять (людина, мова, історія, події, природа, традиції, свята); поняття Батьківщини; край, місто, село, вулиця, дім, школа – моя Батьківщина.

**Тема 3.** Батьківщина (Україна), де людина пізнала щастя життя (для 3 класу). Державний розділ. Напрямок роботи: знання Батьківщини, її людей, її історії, традицій, вірувань. Гордість за Батьківщину. Турбота про Батьківщину. Приховане почуття патріотизму.

**Тема 4.** Батьківщина у світі одна (для 4 класу). Родинний, соціальний, державний розділи. Робота спрямована на закріплення та розширення знань, отриманих дітьми в 1–3 класах. Задача – закріпити патріотичні почуття, які розвивали в попередніх класах.

Розробляючи програму позаурочної роботи з патріотичного виховання учнів молодших класів, враховували психологічні особливості та потреби дітей цього віку, розуміння конкретних моментів сучасного життя людини, сім'ї, суспільства. Головну увагу приділяли відповідності змісту програми, особливостям розвитку молодших школярів.

Програму було складено таким чином, що в ній мала місце висока концентрація найактуальніших проблем виховання; процеси, які відбувалися при цьому, найбільше відбивали події реального життя, а їхнє розв'язання відбувалося з урахуванням останніх досягнень психолого-педагогічної науки та практики.

Зупинимося докладніше на виховній роботі з патріотичного виховання з учнями першого класу.

Ця програма передбачає накопичення школярами: знань про походження українського народу, родинні свята, обряди та звичаї, про хліб, про професії батьків і родичів; знання веснянок, закличок, легенд, повір'їв; розуміння понять "рід", "родина", "сім'я", "релігійні свята", "обрядова їжа", "Святий Вечір", "захоплення", "Матір-ненька", "Матір-Земля", "Матір Божа".

Ці знання та поняття розширюються, поглиблюються в процесі бесід про взаємовідносини в сім'ї, сімейні обов'язки, про походження українського народу, родинні звичаї й свята, про працю батьків і родичів; під час розповідей про захоплення мами, тата, бабусі, дідуся, про народні прикмети, легенди, повір'я.

У цілому такі бесіди надають дітям можливість зацікавитися життям своєї родини, відчутти власну відповідальність за все, що відбувається в сім'ї, сформуванню об'єктивну оцінку родинним відносинам, активно цікавитися історією родини та завдяки цьому любити, шанувати, берегти своїх близьких.

Враховуючи вік учнів, велике значення надається грі. Велику цінність для виховання патріотичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку має сюжетно-рольова гра, яка виражає зв'язок дитини із суспільством. У процесі гри виникає потреба в самостійній дії, відображенні навколишнього, в емоційних переживаннях. Вибір гри залежить від рівня знань і сили переживань дитини.

Особливе значення гри полягає в тому, що вона сприяє вихованню в молодших школярів особистого ставлення до явищ суспільного життя. Саме гра допомагає формуванню якостей особистості дитини. Завдяки їй дитина відтворює форми людської діяльності, відносини, почуття, мову тощо. Психологи вважають, що гра – це школа моральних оцінок і почуттів [2: 130].

З метою розвитку почуттів любові, поваги, дбайливого ставлення до рідних проводяться такі ігри: "Ласкаві слова рідним", "Як підняти настрій мамі", "Моє словечко лежить недалечко", "Красуня мама (бабуся)" та інші.

Знайомлячи дітей з історією української родини, її життям, долею українського народу, використовуються у виховному процесі народні ігри. Серед них багато рухливих, у яких драматизація поєднується з елементами змагання. Деякі ігри супроводжувалися своєрідними поетичними та музичними вставками ("Опанас", "Іду на Січ", "Козуню-любуню", "Жмурки"). Ці ігри сприяють появі в дітей інтересу до минулого, викликають захопленість українською народною уявою.

Збагачення школярів патріотичними почуттями здійснюється також під час засвоєння ними українських народних обрядів та звичаїв, релігійних та родинних свят. Це велика духовна зброя, яка вчить дитину любити людей, природу, навколишній світ, учить глибоко цінувати все те, чим багата українська земля.

Традиції, звичаї, обряди та свята поєднують минуле й майбутнє роду, народу, старші й молодші покоління, інтегрують людей у високорозвинену сучасну націю. Засвоєні та примножені не одним поколінням, вони містять в собі моральні, духовні, народні цінності, дають можливість розпізнати український народ не тільки в сучасному, але й у його історичному минулому. Це те, що єднає окремих людей в один народ, в одну націю.

Великий цикл народних, релігійних, родинних звичаїв і свят використовується в позаурочній виховній роботі. Діти знайомляться зі святом Миколая, Різдом, Колядою, Водохрещем, Стрітінням, Великоднем, Святою Трійцею, святом Івана Купала, Маковія, Спаса, Воздвиження, Покрови та інші. Святкують День захисника Вітчизни, Свято Матері, День Батька, День Родини.

Цими розповідями дітей підводять до розуміння, що свята, традиції, звичаї вчать любити й зберігати рідну землю, шанувати рідних і близьких людей, сприяють духовному єднанню людини та природи.

Підсумком роботи з патріотичного виховання в першому класі є виставка "Родинних альбомів", які діти разом з батьками готують протягом навчального року. Альбом складається із сімейних фотографій та опису свят, подій, цікавих ситуацій у родині. Як підсумок усієї виховної роботи з патріотичного виховання, проводиться "Родинне свято".

Таким чином, під час позаурочних заходів з патріотичного виховання школярі набувають навичок особистої поведінки, культури, мови, спілкування. У них формуються такі патріотичні почуття, як любов, повага, ініціатива, доброта, толерантність, турботливість, сміливість, чесність, справедливість, відповідальність, гідність, альтруїзм, довіра тощо.

Через патріотичні почуття виявляється емоційне ставлення молодшого школяра до самого себе, до навколишнього світу, до людей, до Батьківщини, до національних цінностей. Вони пов'язані з розвитком чітких і зрозумілих уявлень про етичні категорії; з формуванням емоційної чутливості, здатності співпереживати події, реагувати на життєві ситуації, життя та проблеми людей. Це має важливе значення для формування розвиненої особистості, справжнього громадянина, патріота своєї держави.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – 6 с.
2. Люблинская А.А. Детская психология. Учебное пособие для студентов педагогических ин-тов. – М.: Просвещение, 1971. – 415 с.

3. Чорна К.І. Патріотизм – духовна цінність молодих громадян України // Цінності освіти і виховання. Науково-методичний збірник / За заг. ред. О.В. Сухомлинської. – К., 1997. – С. 209-212.
4. Коркішко О.Г. Виховання патріотизму молодших школярів у позаурочній виховній роботі: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. – Луганськ, 2004. – 244 с.
5. Коркішко О.Г. Патріотичне виховання молодших школярів: Методичний посібник // За заг. ред. проф. В.І. Сипченка – Слов'янськ. Видавничий центр СДПУ. – 2006. – 99 с.

Матеріал надійшов до редакції 28.09.2007 р.

***Коркішко О.Г. Патриотическое воспитание: опыт современной школы.***

*Статья посвящена актуальной проблеме – воспитанию патриотических чувств у младших школьников. Рассмотрены основные положения и поданы практические рекомендации относительно проведения воспитательной работы патриотической направленности, определено ее содержание для учеников первых классов.*

***Korkishko O.H. Patriotic Education: the Experience of the Modern School.***

*The article is devoted to a topical problem of installing the patriotic feelings with junior schoolchildren. The main ideas of the problem are considered, practical recommendations concerning putting into effect the educational work of patriotic direction are represented. The content of this work for the first-formers is defined in the article.*